

**STANOWISKO GRUPY
PARTYCYPACYJNEJ
„PRZECIWDZIAŁANIE
WYKLUCZENIU
SPOŁECZNEMU
DZIECI I MŁODZIEŻY”**

**POROZMAWIAJMY
O UBÓSTWIE
I WYKLUCZENIU
SPOŁECZNYM**

.....
• **Spotkanie Grupy Partycypacyjnej**
• **w ramach projektu: „Porozmawiajmy o ubóstwie**
• **i wykluczeniu społecznym” realizowanego przez**
• **Wspólnotę Roboczą Związków**
• **Organizacji Socjalnych.**

• **Data spotkania: 31 stycznia 2023 roku**

• **Miejsce: Galeria Apteka Sztuki ZAZ,**
• **Warszawa,**

• **Temat dyskusji: „Przeciwdziałanie wykluczeniu**
• **społecznemu dzieci i młodzieży”**
.....

Wraz z ekspertami z obszaru włączenia społecznego, ekspertami przez doświadczenie oraz przedstawicielami organizacji wspierających dzieci i młodzież przyjrzelśmy się wspólnie najbardziej palącym problemom dotyczącym dzieci i młodzieży w Polsce. Staraliśmy się wspólnie nakreślić to, co wydaje się być konieczne do zmiany bądź poprawy, czego należy unikać, na co zwrócić szczególną uwagę. Określiliśmy priorytety i realnie możliwe działania w kontekście poprawy funkcjonowania konkretnych instytucji. Podczas dyskusji koncentrowano się na zagadnieniach związanych z edukacją, zdrowiem psychicznym dzieci, pieczę zastępczą, bezdomnością wśród młodzieży, istotną rolą asystentów zdrowienia, a także placówek wsparcia dziennego.

Wprowadzeniem do spotkania partycypacyjnego oraz dyskusji na temat „Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i mło-

dzieży”, była prezentacja dr hab Ryszarda Szarfenberga pt. „Problemy dzieci w Polsce”, która miała za zadanie nakreślić stan faktyczny sytuacji dzieci w Polsce oraz zachęcić do debaty obecnych na spotkaniu ekspertów.

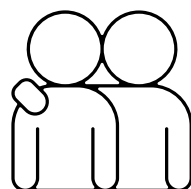
W tym miejscu warto przypomnieć o kilku istotnych kwestiach oraz danych, związanych z obecną sytuacją dzieci w Polsce.

Pierwszą z nich, jest zróżnicowanie definicji kryjących się pod tym samym pojęciem, jakim jest dziecko. Pojęcie oznacza każdą istotę ludzką poniżej 18 roku życia, jednak zachodzi tu duże zróżnicowanie. Wiek, płeć, miejsce zamieszkania, status społeczny rodziny, osobowość itp. Z definicji, dzieckiem jest zarówno prawie dojrzały już 17-latek, jak i półtorczne niemowlę.

Warto wspomnieć, iż obecnie udział dzieci w przedziale wiekowym 0-17 całej populacji w Polsce, zdecydowanie spada. Ostatni wzrost zanotowano w 2017 r. W kolejnych latach natomiast nastąpił ponowny spadek. Liczba urodzeń w 2022 roku wynosi 305 tys. czyli o ponad 25 tys. mniej niż w roku poprzedzającym 2021.

ZDROWIE DZIECI W POLSCE

Bardzo ważne jest, aby rozróżnić aspekty zdrowia fizycznego, psychicznego oraz społecznego (warunki życia społecznego dziecka).

W kwestii zdrowia fizycznego zależnie od wieku, rozróżniamy różne przyczyny hospitalizacji dzieci;

- Hospitalizacje wśród niemowląt, to głównie stany okołoporodowe i choroby układu oddechowego.
- Dzieci w wieku 1-4 lat – choroby układu oddechowego oraz urazy, zatrucia, przyczyny zewnętrzne.
- Dzieci w wieku 5-14 lat – wyraźnie dominują urazy, zatrucia, czynniki zewnętrzne oraz choroby układu oddechowego.
- Dzieci w wieku 15-19 lat, główną przyczyną są również urazy, zatrucia, przyczyny zewnętrzne oraz wybrane choroby zakaźne.
- Wśród urazów dominują we wszystkich grupach wiekowych urazy głowy, choć w grupie 15-19 lat prawie im dorównują zatrucia lekami i innymi substancjami.

PROBLEM SAMOBÓJSTW WŚRÓD DZIECI

Pomimo, iż w innych krajach europejskich wskaźniki są znacznie wyższe, w Polsce w 2022 roku skutecznie odebrało sobie życie 150 nieletnich. Według oficjalnych statystyk tego samego roku odnotowano 2031 prób samobójczych na 6 mln. 800 dzieci w naszym kraju.

Z perspektywy zjawiska, jakie zauważamy na wykresach statystycznych, należy podkreślić, że tendencja wśród samobójstw oraz prób samobójczych wśród dzieci w Polsce jest zdecydowanie wzrostowa.

PRZEMOC WŚRÓD DZIECI

.....

Bardzo ważne jest, aby rozróżniać źródła przemocy na przemoc fizyczną, psychiczną oraz seksualną. Ta ostatnia jest dodatkowo połączeniem dwóch poprzednich. Należy pamiętać, że przemoc wobec dzieci występuje zarówno w rodzinie, jak i w różnego rodzaju instytucjach. W tym instytucjach szkolnych, instytucjach o charakterze poprawczym, pieczy zastępczej instytucjonalnej oraz nieinstytucjonalnej. Dodatkowo nasilającym się zjawiskiem ostatnich lat, jest obszar przemocy psychicznej w mediach społecznościowych, takich jak: tik-tok, facebook, Instagram oraz różnego rodzaju stronach internetowych.

ZDROWIE DZIECI I ZDROWIE OGÓLNE

.....

Istnieje wiele determinantów stanu zdrowia dzieci. W przypadku małych dzieci wyłącznie pod opieką rodziców kluczowe znaczenie mają ich postawy i zachowania oraz warunki życia. Dla dzieci w wieku szkolnym coraz większe znaczenie odgrywają rówieśnicy oraz instytucje obowiązkowej edukacji, takie jak szkoły.

UBÓSTWO DZIECI W POLSCE

.....

Według Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) ubóstwo to ograniczenie wyboru i szans życiowych, to naruszenie ludzkiej godności. Oznacza brak możliwości skutecznego uczestnictwa w społeczeństwie, a zatem wykluczenie jednostek, rodzin i społeczności (ONZ, 1998).

Badania pokazują wpływ ubóstwa na rozwój dziecka od najwcześniejszych etapów jego życia. Warto mieć świadomość, że ubóstwo to środowisko pełne stresorów, które wpływają negatywnie na rozwój dzieci, również w ujęciu organicznym (zmiany w mózgu pod wpływem hormonów stresu).

Za przewlekłe czynniki stresogenne uważamy przede wszystkim ; permanentny hałas różnego rodzaju, chaos w gospodarstwie domowym, czy konflikty między członkami rodziny. Czynniki te zmieniają fizjologiczną odpowiedź na stres, prowadząc do potencjalnie teratogenicznego wpływu hormonów związanych ze stresem na rozwijający się mózg oraz szeregu negatywnych następstw, w tym problemów poznawczych, emocjonalnych oraz behawioralnych.

Warto również wspomnieć o tzw. "modelu stresu rodziny", według którego niski dochód rodziny oraz nagłe potrzeby finansowe, tworzą presję ekonomiczną i konflikty małżeńskie. Następstwem tego stanu rzeczy, są m.in. negatywne zmiany w stylu wychowawczym, co docelowo powoduje stres i negatywne reakcje dzieci, prowadząc do problemów zdrowotnych, szkolnych i edukacyjnych.

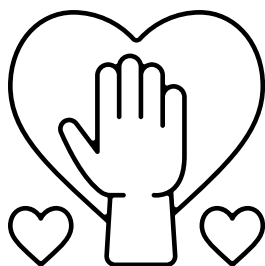
Reasumując, dzieci z rodzin doświadczających ubóstwa są zagrożone długotrwałymi konsekwencjami tego stanu na wielu obszarach życia.

Ubóstwo skrajne, stanowiące minimum egzystencji, dotykało w 2020 r. ok. 5,2% Polaków. Ubóstwo relatywne, czyli takie, gdzie miesięczne wydatki były niższe niż połowa wydatków przeciętnych, dotykało z kolei 11,8% Polaków (GUS, 2021d; wyk. 1). Z obecnie dostępnych danych na temat ubóstwa dzieci w Polsce można zauważyć, że w naszym kraju wciąż żyje duża liczba dzieci zagrożonych skrajnym ubóstwem. Najbardziej narażone ubóstwem skrajnym są rodziny wielodzietne.

Zasięg ubóstwa skrajnego i relatywnego dzieci:

- Liczba dzieci w skrajnym ubóstwie zmniejszyła się o około 78 tys. (z 410 tys. w 2020 roku do 333 tys. w 2021 r.) Ubóstwo relatywne dzieci nieznacznie wzrosło.
- Gdyby dzieci w ubóstwie skrajnym miało być mniej niż 1 proc., to ta liczba nie powinna być wyższa niż 62 tysiące. Żeby to osiągnąć, zasięg ubóstwa skrajnego dzieci musiałby się zmniejszyć aż o 81 procent do 2030 r.

DEBATA

WĄTEK I

.....

czyli szkoła oraz zdrowie psychiczne dzieci

ISTOTNE KWESTIE, UWAGI;

W obecnej rzeczywistości coraz więcej młodych ludzi boryka się z problemami natury psychicznej. Poruszona została kwestia dostępu, korzystania oraz postrzegania przez dzieci funkcji gabinetu psychologa oraz pedagoga szkolnego. Eksperci zauważyli, że dzieci patrzą na te miejsca przez pryzmat zrobienia czegoś złego, bycia "niegrzecznym". Dodatkowo zauważono, że dzieci nie mają wystarczającego zaufania do osób pełniących ww. funkcję w szkołach. Strach przed ewentualnym ujawnieniem informacji wychowawcy, innym nauczycielom, bądź rówieśnikom, blokuje je przed uzyskaniem wsparcia. Dodatkowo eksperci wspominają, że nie w każdej szkole istnieje dostęp do psychologa lub pedagoga, bądź też osoby te mają zbyt mało czasu do poświęcenia na konkretne placówki oświaty, w których znajdują się np. 500, a nawet 700 dzieci.

Zauważono jednak dużą chęć współpracy dzieci w ramach zewnętrznych akcji edukacyjnych, dotyczących ich praw (odnośnie konwencji praw człowieka), tematu depresji, zaburzeń lękowych. Jak wspomina ekspert prowadzący już takie zajęcia, dzieci były zainteresowane tymi zagadnieniami, otwierały się oraz chętnie zostawały po lekcji, prosząc o kontakt (pomimo, iż mają dostęp do psychologa szkolnego).

W związku z wciąż wysokim poziomem postrzegania problemów psychicznych jako TABU, eksperci proponują większy nacisk na

edukowanie oraz uświadamianie rodziców w kwestii zdrowia psychicznego. Jako ważny element uznano aspekt wzmacniania rzeczywistości społecznej, żeby unikać potrzeby tak dużej pomocy psychologicznej. Miałoby to na celu, prewencyjną formę przeciwdziałania takim sytuacjom w przyszłości.

Kolejną uwagą była potrzeba zróżnicowania zawodów, które jak dostrzegł jeden z uczestników, wedle nowej idei zdarza się mieszać. Mianowicie, chodzi tutaj o podnoszenie kompetencji nauczycieli konkretnych przedmiotów w kierunku psychologa szkolnego, co skutkuje wyżej wspomnianym pomieszaniem ról jak i dezorientacją u ucznia.

Podkreślano również fakt, iż podstawa programowa w szkołach jest zbyt rozbudowana, a poziom biurokratyzacji utrudnia skupianie się na właściwych celach.

Poruszono również temat trudnego dostępu dzieci do szpitali psychiatrycznych z powodu ich przepętnienia, a także trudności z uzyskaniem pomocy psychologicznej z Narodowego Funduszu Zdrowia. Co może się przelożyć na liczbę samobójstw wśród dzieci.

Przedyskutowano także nastawienie młodych dorosłych do posiadania dzieci. Wielu młodych ludzi odkłada dzisiaj chęć posiadania potomstwa, bądź w ogóle nie wyobraża sobie tego w przyszłości. Należałoby również zająć się tymi powodami, z których wynikają takie postawy społeczne młodych ludzi.

W dzisiejszych czasach, gdy tempo życia jest ogromne, mamy wiele obowiązków i spraw do załatwienia, zdarza się, że zapominamy o sobie i naszych dzieciach. Zwrócono zatem uwagę na problem braku czasu rodziców oraz istotne znaczenie stylu wychowawczego.

ZALECENIA EKSPERTÓW:

- **Weryfikacja działań pedagogów oraz psychologów szkolnych w intencji poprawy obecnej sytuacji, w kontekście realnego wsparcia psychicznego**

- Uproszczenie podstawy programowej
- Stawianie na kompetencje i niezależność/wolność zawodu nauczyciela
- Szkolenia nauczycieli w kwestii umiejętności pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Podniesienie poziomu wynagrodzenia dla pracy nauczyciela, które miałyby na celu zmotywowanie tych ostatnich oraz docenienie ich wkładu i zaangażowania
- Prowadzenie akcji mających na celu uświadamianie rodziców oraz dzieci w temacie zdrowia psychicznego. W tej kwestii poruszane tematy to : budowanie relacji, odpowiedzialne rodzicielstwo, bycie rodzicem w szkole

WĄTEK II

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

czyli piecza zastępcza

ISTOTNE KWESTIE, UWAGI ;

Ekspert przez doświadczenie rozpoczął temat od trudności z jakimi się spotyka podczas pełnienia opieki nad dziećmi w rodzinnej pieczy zastępczej. Zwraca uwagę na dylematy oraz trudności w odpowiadaniu na pytania dzieci, które dotyczą ich rodziców biologicznych. W tym konkretnym przypadku mowa o sytuacji, w której matka dziecka jest osobą nadużywającą alkoholu i narkotyków oraz dopuszczającą się kradzieży.

Podkreślona zostaje trafność trendu odchodzenia od instytucjonalnej pieczy zastępczej na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej. Dodatkowo zachęca się do odchodzenia od opieki instytucjonalnej dla dzieci z niepełnosprawnościami, które przebywają w innych miejscach niż instytucje pieczy zastępczej. Takich dzieci jest wg. eksperta między 2, a 2,5 tysiąca, co daje stosunkowo niewielką liczbę. Ekspert

sugeruje, że warto byłoby postawić sobie taki cel, aby wszystkie z tych dzieci miały możliwość trafić do rodzinnej pieczy zastępczej. Dodatkowo stwierdzono, że czynnikiem decydującym o jakości tzw. procesu deinstytucjonalizacji systemu pieczy zastępczej jest głównie wola decydentów, przede wszystkim szczebla samorządowego (powiaty).

Jak wynika z wypowiedzi jednego z uczestników, należy również przestać udawać, że piecza jest tymczasowa. W szczególności, gdy chodzi o rodziny spokrewnione, kiedy dziadkowie bądź rodzeństwo wychowują dzieci. W takiej sytuacji, jak pokazują dane, prawdopodobieństwo powrotu dziecka do rodziców biologicznych znacząco spada. Przypuszcza się, że w takich okolicznościach nikt nie myśli o tym, żeby szukać rodziny adopcyjnej. Im dłużej dziecko przebywa w pieczy, tym mniejsze jest również prawdopodobieństwo, że kiedykolwiek wróci do rodziców biologicznych.

Podczas dyskusji zauważono również, że w obszarze pieczy zastępczej istnieją środki finansowe, które powinny być rozsądniej dysponowane. Dla przykładu, jak twierdzi jeden z uczestników; powiat jest w stanie łatwiej zorganizować środki finansowe na wybudowanie placówki, niż przeznaczyć fundusze na wynajem mieszkania dla rodziców zastępczych, którzy mają przyjmować np. rodzeństwo wieloosobowe.

Również jako problem nad którym warto się pochylić, uznano sytuację, w której dzieci w momencie usamodzielnienia przestają w jakikolwiek sposób być prawnie związane z ludźmi, którzy tworzyli dla nich rodzinną pieczę zastępczą. Opiekun staje się w ten sposób obcy z punktu widzenia prawnego. Powstaje pytanie, co dalej mają zrobić takie osoby, które po ukończeniu 18 lub 25 roku życia, pozostają bez realnego wsparcia? Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest tylko pewnego rodzaju ramą prawną. W Polsce, jak twierdzi ekspert jest 380 powiatów, a zatem można powiedzieć, że i tyleż propozycji, jak tę ramę zastosować. Zauważa się różne działania w sposobie realizacji tej ustawy, zależnie od powiatów. Część z nich idzie w kierunku rozwoju i profesjonalizacji rodzicielstwa za-

stępczego, kolejne natomiast to te, które nie rekrutują skutecznie rodziców zastępczych, zatem decydują, że należy budować kolejne placówki. To czego brakuje, to wspólnego namysłu strony ustawodawczej, powiatów oraz strony społecznej. Sugeruje się również potrzebę poprawy współpracy między rządem, a samorządami.

Poruszono również wątek usamodzielnienia jako problem dla osób w kryzysie bezdomności, które usamodzielniają się z placówek. Zdecydowanie również brak jest propozycji dla młodych dorosłych usamodzielnionych z niepełnosprawnościami. Obecnie jedyną propozycją jest DPS.

Kolejno poruszony został temat występowania w Polsce różnych patologicznych incydentów, do których dochodzi w obszarze pieczy zastępczej. Uczestnicy zgodnie uznali, że należy wyciągnąć wnioski, w celu ochrony zdrowia i życia dzieci przed podobnymi sytuacjami. Eksperti radzą, aby poprawić monitorowanie rodzin w których potencjalnie może dojść do takiego zdarzenia oraz dokładnie zbadać, jak doszło do tych incydentów? Podany zostaje przykład Wielkiej Brytanii, w której to dzięki dogłębnemu zbadaniu sprawy i wyciągnięciu odpowiednich wniosków, zmieniono prawo na poziomie krajowym.

Zwrócono też uwagę, że dzieci z pieczy, które są narodowości ukraińskiej, a które znajdują się na terenie Polski, są dyskryminowane w stosunku do dzieci Polskich (odmienne standardy wprowadzone ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa).

ZALECENIA:

- Dalsze zmiany w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
- Poprawa monitorowania w zakresie pieczy

- Poprawa sytuacji młodych dorosłych na etapie usamodzielniania, oraz młodych dorosłych usamodzielnionych z niepełnościami
- Lepsza komunikacja między rządem, a samorządami

Wątek III

.....

czyli bezdomność wśród dzieci

ISTOTNE KWESTIE, UWAGI ;

Temat bezdomności wśród młodzieży rozpoczął ekspert przez doświadczenie. Zauważył, że od jakiegoś czasu widuje bardzo dużo młodzieży wśród osób bezdomnych, szczególnie pojawiając się w specjalnej linii autobusowej- MPP (Mobilny punkt poradnictwa). Są to, jak wspomina, osoby nawet w bardzo młodym wieku, które przyjeżdżają również z innych miast, właśnie do stolicy. Po rozmowie z nimi zauważył, że młodzi ludzie wybierają taką drogę, ponieważ nie chcą dostosować się do wymagań, które stawiają im rodzice lub szkoła. Nawet ryzyko związane „z mieszkaniem na ulicy” i narażenie swojego życia i zdrowia na sytuacje takie jak pobicie czy gwałt, nie zniechęca tych młodych ludzi w ich decyzji.

Kolejną poruszoną kwestią była bezdomność wśród młodzieży homoseksualnej oraz transseksualnej. Wg. przytoczonych przez uczestniczkę spotkania badań, jedynie 25% matek i 15% ojców akceptuje skłonności homoseksualne oraz transpłciowość swoich dzieci. Warto dodać, że Ci młodzi ludzie ze względu na swoją orientację często doświadczają także przemocy. Uczestniczka podkreśliła, że osoby te (w kontekście swojej orientacji) w sytuacji doświadczania bezdomności, nie mają żadnego dodatkowego wsparcia ze strony państwa.

ZALECENIA:

- Utworzenie realnego wsparcia dla dzieci w sytuacji zagrożenia bezdomnością
- Reforma systemu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży
- Zwrócenie szczególnej uwagi na problemy dzieci o odmiennych orientacjach, które już są dla nich obciążeniem psychicznym

WĄTEK IV

.....

czyli asystent zdrowienia, placówki wsparcia dziennego (Zdrowie psychiczne dzieci)

ISTOTNE KWESTIE, UWAGI ;

Eksperci uznali, że rola Asystenta Zdrowienia jako nowego zawodu związanego z opieką psychiatryczną, to bardzo ważna i potrzebna rola w procesie zdrowienia. Podkreślona została potrzeba wprowadzania takich osób w system opieki zdrowotnej. Ubolewano jednak, nad wciąż nieuregulowaną sytuacją prawną związaną z tą funkcją.

Wspomniano także o programie rówieśniczych doradców, który wg. Ekspertów dobrze rokuje na przyszłość. Dzieci, które przeszły przez swoje trudności, po przygotowaniu przez osoby dorosłe, są w stanie pomagać swoim rówieśnikom. Jest to ciekawy projekt, ponieważ młodzi nie zawsze chętnie dopuszczają dorosłych do swoich problemów. Można byłoby również wprowadzać takie doradztwo w formie telefonicznej.

Ostatnią poruszoną kwestią zostały placówki wsparcia dziennego. Wyrażono poparcie dla funkcjonujących już w przestrzeni placówek, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Istotnie, jak podkreślał wcześniej ekspert przez doświadczenie, bardzo ważne jest towarzystwo, w jakim spędza czas nasze dziecko. Rodzice, czę-

sto pochłonięci pracą, nie zauważają nawet kiedy dziecko "wpada" w nieodpowiednie, bądź patologiczne towarzystwo. Dzięki takim placówkom, zdecydowanie łatwiej jest nie dopuścić do takiej sytuacji.

ZALECENIA:

- Wprowadzenie na szeroką skalę roli Asystentów zdrowienia oraz jak najszybsze uregulowania prawne zawodu
- Zwiększenie ilości placówek wsparcia dziennego oraz lepsze monitorowanie kwestii ich przetargów

.....

• Istotnie wiadomo, że niemożliwością byłoby wyczerpać tak obszerny, a zarazem fundamentalny temat podczas jednego spotkania. Poruszone kwestie oraz zaproponowane rekomendacje, są zatem jedynie przystawiającą kroplą w morzu omawianej problematyki. Z pewnością jednak nie bez powodu, właśnie one zostały poruszone. Osoby obecne na spotkaniu, to ludzie na co dzień mierzący się z omawianą rzeczywistością w praktyce. Stąd uważamy, że warto poważnie potraktować wszystko, co zostało tutaj powiedziane. Podsumowując, należy podkreślić, że najważniejsze poza wyszczególnionymi powyżej kwestiami jest nastawienie i chęć realnej poprawy warunków życia wszystkich dzieci, mieszkających w Polsce. To czego brakuje, to szukanie kompromisów i budowanie zdrowej komunikacji ponad politycznymi podziałami, między rządem, władzami lokalnymi oraz każdą inną organizacją, a także podmiotami prywatnymi. Tylko dzięki takiej postawie, dając zarazem dobry przykład przyszłym pokoleniom, będziemy w stanie zapewnić naszym dzieciom lepszą i bezpieczniejszą przyszłość.

.....

